

**30. Bosnalı Molla Mustafa Başeski'nin yayımlanmamış şiirleri****Edibali KARABIYIK<sup>1</sup>****Ali İhsan AKÇAY<sup>2</sup>**

**APA:** Karabiyik, E. & Akçay, A. İ. (2022). Bosnalı Molla Mustafa Başeski'nin yayımlanmamış şiirleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 462-474. DOI: 10.29000/rumelide.1104560.

**Öz**

Bosna-Hersek coğrafyası, tıpkı Kafkaslar gibi çeşitli milletlerin iç içe yaşadığı bir bölgedir. Coğrafi konumu itibariyle Avrupa'nın güneydoğusunda bulunan bölge, Osmanlı Devleti'nin idaresi altına girdikten sonra devleti temsil etmek ve devlet kurumlarının tesisini daha sonra da işlerliğini sağlamak üzere bölgeye gelen kadı, kâtip, asker gibi görevliler vasıtasıyla Türk dili ile tanışmıştır. Bu sayede, yerli halkın dili ile Türkçe arasında bir etkileşim meydana gelmiştir. Eğitim kurumlarında ve kamuya ait yerlerde Türkçe konuşulması, bu mekânlarla iletişim halinde olan yerli halkın kullandığı dilin şekillenmesini sağlamıştır. Uzunca bir süre devam eden Osmanlı yönetiminde bölge insanı, Türk-İslam medeniyetine katkı sağlayacak birçok devlet adamı, âlim, şair, yazar yetiştirmiş, Türkçe eserler yazmıştır. Türkçe eser yazan Bosnalılardan birisi de çalışmamıza konu olan şiirlerin sahibi Molla Mustafa Başeski'dir. Kendisi, 18. yüzyılda Saraybosna'da yaşamıştır. Elli yıla yakın bir süre Saraybosna'da ve hatta Bosna bölgesinde şahit olduğu olayları ayrıntılı bir şekilde günlüğüne kaydeden Molla Mustafa Başeski yedi tane de şiir kaleme almıştır. Söz konusu şiirler, Molla Mustafa Başeski'nin tek eseri olan ve Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi numara 7340'ta *Mecmû'a* ismiyle kayıtlı bulunan yazmada yer almaktadır. İki bölümden oluşan bu makalenin ilk kısmında Molla Mustafa Başeski'nin hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise Başeski'nin şiirlerinin transkripsiyonu yapılmış, aruz kalıpları belirlenmiş bir şekilde ilim âleminin istifadesine sunulmuştur. Böylece, Molla Mustafa Başeski hakkında yapılmış veya yapılacak çalışmalara bir katkı sunulması amaçlanmıştır.

**Anahtar kelimeler:** Bosna, Molla Mustafa Başeski, yayımlanmamış şiirler

**The unpublished poems of Bosnian Mustafa Başeski****Abstract**

The geography of Bosnia and Herzegovina is a region where people from various nations live together, just like the Caucasus. Located in the southeast of Europe, the region was introduced to Turkish language through officials such as Muslim judges, clerks, and soldiers who came here to represent the state and to carry out the functions of state institutions after the region had come under the administration of the Ottoman Empire. In this way, an interaction occurred between Turkish and the language of the local people. The use of Turkish language in educational institutions and public places shaped the language used by the local people who are in contact with these places. During the reign of the Ottoman Empire, which lasted for a long time, the people of the region trained many statesmen,

<sup>1</sup> Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları ABD, Türk İslam Edebiyatı Bilim Dalı (Bursa, Türkiye) edibalikarabiyik@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3709-5472 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 18.03.2022-kabul tarihi: 20.04.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1104560]

<sup>2</sup> Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları ABD, Türk İslam Edebiyatı Bölümü (Bursa, Türkiye), aliakçay@uludag.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9668-7024

scholars, poets, writers who would contribute to the Turkish-Islamic civilization, and they wrote various works in Turkish. One of the Bosnians who wrote works in Turkish was Molla Mustafa Başeski, the owner of the poems that are the subject of the current study. He lived in Sarajevo in the 18th century. Keeping a detailed diary of the events he witnessed in Sarajevo and even in the Bosnian region for nearly fifty years, Molla Mustafa Başeski wrote seven poems. These poems are included in the manuscript entitled "Mecmû'a", which is the only work of Molla Mustafa Başeski and registered in Sarajevo Gazi Hüsrev Bey Library with number 7340. The first part of this study gives information about the life of Molla Mustafa Başeski. In the second part, Başeski's poems have been transcribed and their prosody patterns have been determined and presented to the relevant literature. Thus, the study aims at making contribution to the further studies that will be conducted about the works of Molla Mustafa Başeski.

**Keywords:** Bosnia, Molla Mustafa Başeski, unpublished poems

## Giriş

Osmanlılar, 1354 yılında Orhan Gazi'nin büyük oğlu Süleyman Paşa önderliğinde (ö. 758/1357 [?]) Gelibolu yarımadasına geçerek Rumeli'nin fethine başladılar. Avrupa'nın doğu kısımlarına İslamiyet'in ulaşması yönüyle ve etkileri itibariyle bakıldığında çağ değiştiren bu ilk hamleden sonra kısa sürede Tekirdağ, Şarköy, Malkara, Lüleburgaz, İpsala bölgelerini fethederek Meriç Nehri'ne kadar ulaştılar (İnalçık, 1991: 339; Şimşirgil, 2019: 110). Orhan Gazi'den (ö. 763/1362) sonra devletin başına geçen I.Murad (ö. 791/1389), Yıldırım Bayezid (ö. 805/1403) ve II.Murad (ö. 855/1451) da aynı politikayı devam ettirince Rumeli fetihleri hız kesmeden devam etti. Fatih Sultan Mehmed (ö. 886/1481) devrine gelinceye kadar Rumeli'de Belgrad sınırına kadar birçok bölge fethedilmişti (Öztuna, 2006: 18). Ahmed Cevdet Paşa'nın "*Memâlik-i Mahrûse'nin bir güzel bahçesi*" (Ahmed Cevdet Paşa, 1980: 82) diye nitelendirdiği Bosna ise 1463 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından fethedildi (Djurdjev, 1992: 298; Hacımeçliç, 2002: 187; Pelidija, 2018: 417). Her ne kadar 1463 senesi, resmî olarak Osmanlıların Bosna bölgesini fethettiği tarih olarak kabul edilse de Bosna topraklarına yönelik Osmanlı akınlarının geçmişini 1388 yılına kadar götürmek mümkündür (Aççeriç-Todd, 2018: 51). Bu itibarla, bu topraklara Türkçenin girişi resmî olarak fetihten daha önce olmuştur, şeklinde bir iddiada bulunulabilir. Bosna fethinin müjdeleyicisi niteliğinde olan mezkûr akınlarda görev alan dervişlerin tesâmüh odaklı yaşam tarzlarının hem bölge halkının Türkçe ve İslam diniyle tanışmalarında hem de söz konusu toprakların fethine hazırlanmasında mühim görevler icra ettiklerini de burada ifade etmek gerekir.<sup>3</sup> Özellikle, Yesevî dervişlerinden olan ve Bosna'da makamı bulunan Sarı Saltuk gerek şahsiyetiyle gerekse etrafında oluşan efsanevi anlatılarla Balkan halkları üzerinde tesirleri bugün bile devam eden bir gönül eridir (Bkz. Kiel, 2009: 149). Tamamıyla fethedildiği 1463 yılından sonra bir sancak haline getirilen Bosna'da ve bu sancağın merkezi kabul edilen Saraybosna'da Türkçenin etkileri, özellikle Fatih Sultan Mehmed'in Rumeli bölgesinde resmî işlerde Türkçeden başka bir dilin kullanılmayacağına dâir fermanıyla hayatın her alanında hissedilir derecede artmıştır. (Çeltik, 2004: 11). Bosna halkının Türkçeye olan ilgisinin devletin siyasî ve askerî gücüyle doğrudan ilişkili olduğu şeklindeki görüşlerin kısmen doğruluk payı olsa da bize göre bu teveccühün temelinde, devletin bölge halkına Türkçe öğrenmeleri konusunda bir baskıda bulunmaması yatmaktadır. Halkın Türkçe konusundaki tavrı, resmi kurumlarda dertlerini anlatacak kadar Türkçe bilme şeklinde olsaydı, Bosnalıların hiç Türkçe eser kaleme almamış olmaları

<sup>3</sup> Derviş zümrelerinin Balkanların ve Bosna'nın fethindeki rolleriyle ilgili bkz. (Barkan, Ö.L. (1942). Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler. Vakıflar Dergisi, (2), 279-386; Aççeriç-Todd, I (2018).Bosna'da Dervişler ve İslam/Müslüman Bosna Toplumunun Oluşumunda Tasavvufi Boyutlar. İstanbul: Ketebe Yayınları.

gerekirdi. Ya da Bosna coğrafyasında Türkçe şiir yazar/söyleyen şair yetişmemesi gerekirdi. Oysa, bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında, Rumeli coğrafyasında en fazla şair yetiştiren bölgenin 19 şairle Saraybosna olduğu görülmektedir (İsen, 1997: 566). Bu sayıyı, Bosna bölgesindeki diğer şehirlerde yetişen şair ve yazarların eklenmesiyle daha da artırmak mümkündür. Osmanlı Devleti'nin kültür havzasına dahil olduktan sonra Bosna'da hakim kültürün icaplarına göre Türkçe eser veren birçok Bosnalı şair, müellif yetişmiştir. Buradan Boşnakların Türkçeyi bir medeniyet dili olarak benimsedikleri anlaşılmaktadır.

Bunlardan birisi de 18. yüzyılda Saraybosna'da doğmuş ve tüm hayatını bu şehirde geçirmiş olan Molla Mustafa Başeski'dir. Kendisi, 1756-1804 yılları arasında yaklaşık elli yıl boyunca Saraybosna'da kayda değer bulduğu olayları Türkçe ile ayrıntılı bir şekilde yazarak bir nevi rûznâme yahut kronik olarak da nitelendirilebilecek günlüğünü Rumeli Türkçesinin bir yâdigârı olarak bırakmıştır. Bu eser, Kerima Filan tarafından 1999 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde *Başeski Şevki Molla Mustafa Rûz-nâme Metin-Sözlük-İnceleme* adıyla doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Mehmet Müezzinoğlu tarafından da Boşnakçaya çevrilmiştir (Mula Mustafa Tevki Bateskija, 1968) Molla Mustafa, nesir olarak kaleme aldığı günlüklerinde Türkçe şiirler de yazmıştır. Kerima Filan, bu şiirleri doktora çalışmasının dışında olduğu için tezine dahil etmemiştir.

Bu makalede, Molla Mustafa Başeski'nin hiçbir yerde yayımlanmamış Türkçe şiirleri konu edilecektir. Çalışma iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde, Molla Mustafa Başeski'nin hayatı ile ilgili bilgiler verilmiş; ikinci bölümde ise *Mecmua*'sında yer alan şiirlerin nüsha tavsifine ve muhtevalarına yönelik açıklamalar yapılmıştır. Devamında ise şiirlerin transkripsiyonu yapılmış, aruz kalıpları belirlenmiş bir şekilde ilim âleminin istifadesine sunulmuştur. Sonuç bölümünde ise çalışmada elde edilen bilgiler bağlamında bir değerlendirme yapılmıştır. Böylece, Molla Mustafa Başeski'nin nâsirliğinin yanında şairlik yönünün de olduğu, ayrıca sonradan Türkçe öğrenmiş birisi olarak bu dilde şiirler de yazabildiği ortaya konulmuştur.

### 1. Bosnalı Molla Mustafa Başeski

Molla Mustafa'nın hayatı hakkındaki bilgileri ihtiva eden tek kaynak, kendi el yazısıyla Türkçe olarak yazdığı ve *Mecmua* adı verilen günlükleridir. Aslında, kendisi eserine ad vermemiştir fakat birkaç yerde "Mecmua" ve "Kitap" isimlerini zikretmiştir (Filan, 1999: XXIII). Makalemizde Molla Mustafa'nın hayatına ait bilgiler hazırlanırken Kerima Filan'ın doktora çalışmasından istifade edilmiştir. Bu noktadan hareketle, Molla Mustafa'nın tuttuğu kronolojik kayıtlarda hayatına yönelik bilgiler şu şekildedir: Molla Mustafa, 1143-44/1731-32 yıllarında Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'nın Mimar Sinan mahallesinde doğmuştur. Babasının adı Ahmet; annesinin adı ise Fatıma'dır. Babasını genç yaşta kaybeden Molla Mustafa, ilk eğitimini mahalle mektebinde Süleyman Efendi isimli bir hocadan almıştır. Tahsil hayatı ile ilgili başkaca bir bilgi vermemiştir. Kazzaz Mahmud Efendi isimli bir zâttan kazzazlık sanatını öğrenen Molla Mustafa, bu sanatla iştiğal etmeyi devam ettirip ettirmedigine yönelik bir bilgi vermemiştir (Filan, 1999: s. XVII-XVIII). 1171/1757-58 yılında Saraybosna'da Ferhadiye Camii yanında bulunan bir sıbyan mektebinde muallim olmuştur. Bu tarihten iki yıl sonra ise Bozacı Hacı Hasan camiinde imam-hatiplik görevine getirilmiştir. İcra ettiği bu görevlerden, onun mahalle mektebindeki ilk tahsilinden sonra medrese eğitimine devam ettiği yönünde bir tahminde bulunmak mümkündür. Çünkü muallimlik ve imam-hatiplik yapacak kişinin belli bir ilim seviyesine sahip olması gerekir. Yaklaşık olarak on sekiz sene imam-hatiplik yapan Molla Mustafa 1191/1763 yılında bu görevinden ayrılarak Saraybosna'daki saat kulesinin dibinde dükkan açmış ve katiplik işleri yapmaya başlamıştır. Müceliti sokağında açtığı bu dükkanı 1196/1768

yılında genişleterek yanına yardımcıları almıştır (Filan, 1999: s. XVIII). Yazmayı, okumayı ve öğrenmeyi seven bir kişi olduğu anlaşılan Molla Mustafa, zaman zaman Saraybosna camilerinde düzenlenen derslere katılarak ilmî seviyesini ilerletmeye çalışmıştır (Filan, 1999: s. XIX). Bunun dışında, Gazi Hüsrev Bey mektebinde Velihocaoğlu Hacı Mehmed Efendi isimli bir hocadan nücum dersleri aldığı ifade eden Molla Mustafa, Kâdirî Hacı Sinan Tekkesi şeyhinden de tasavvuf dersleri alarak bir yandan da rûhî eğitimini tamamlamaya gayret göstermiştir (Filan, 1999: s. XIX; Zirojeviç, 1990: s. 644). Tasavvuf yoluna intisabını anlattığı bölümü günümüz Türkçesiyle şu şekilde verebiliriz: “Nasıl ki kuş tek kanatla uçamazsa, yalnızca zâhirî ilimleri bilen murâdına ermeyeceğini anladım ve tasavvuf ilmiyle meşgul olmaya başladım. Gece gündüz azmedip usanmadan çalıştım ve kapılar açılmadan, tasavvufun özüne ermedikçe yolumdan dönmedim. Nihayet bir gece kapılar açıldı. Bütün tasavvuf kitapları bana elif-ba mesabesinde geldi, hepsi gözümde bir nokta gibi kaldı. Maksat hâsil oldu. İş anlaşıldı. Zâhir ve bâtin bana mâlum oldu. Mademki murâda erdim, bundan sonra bana “bilmem” demek haramdır. Sene 1194/1780.” (Filan, 1999: s. XIX) 1224/1809 senesinde Saraybosna’da vefât eden Molla Mustafa’nın mezarının yeri bilinmemektedir fakat Mimar Sinan Mahallesi’ndeki evinin yakınında olduğu tahmin edilmektedir (Filan, 1999: XXII).

Saraybosna’daki gündelik hayata dâir seller, bulaşıcı hastalıklar, siyasî tarih açısından kıymetli anekdotlar, hava durumu, ürün fiyatları, sebze ve meyve rekolteleri gibi ayrıntıları günlüğüne kaydetmesine bakılacak olursa Molla Mustafa, çok dikkatli bir gözlemcidir. Tam bir Saraybosna aşığıdır. Bir şehre ait kayıtları yaklaşık elli yıl boyunca bıkip usanmadan tutan bir insanın, elbette o şehre aşk derecesinde bir tutkuyla bağlı olduğu söylenebilir. Bu aşkın bir tezahürü olarak, ömrü boyunca Saraybosna’da yaşayan (Filan, 2007: 313), bu süre zarfında şehirden sadece bir kere sekiz aylığına bir kasabada muallimlik yapmak için ayrılan Molla Mustafa, muallim olarak mektepte; imam ve cüzhân olarak camide; kâtip olarak dükkanında; Kâdirî dervişi olarak tekkede; Başeski<sup>4</sup> ünvanıyla yeniçeriler arasında bulunmuştur. Saraybosna’nın böylesine farklı muhitlerinde bulunmanın kazandırdığı kültürel birikimle de etrafını aydınlatan bir halk aydını konumuna gelmiştir.

## 2. Molla Mustafa Başeski’nin yayımlanmamış şiirleri<sup>5</sup>

Molla Mustafa Başeski’nin makalemizde ortaya koyduğumuz şiirleri, kendisinin tek eseri olan *Mecmua*’da yer almaktadır. Eser, müellif hattıdır ve Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi’nde 7340 numarada kayıtlıdır. Molla Mustafa, toplam yedi tane Türkçe şiir kaleme almıştır. Şiirler, yazmanın 34a-34b, 49a, 54a-54b varaklarında bulunmaktadır. Varaklar 19x27 cm boyutundadır ve müellif tarafından numaralandırılmıştır. Şiirler, nesih hatla okunaklı olarak yazılmıştır. *Mecmua*’daki mensur bölümler 21 satır; manzumlar ise 20 satırdır. *Mecmua*’daki şiirlerin bulunduğu varakların üçünde (34b, 49a, 49b) eserin vakfedildiğini gösteren “vakafe” (وقف) kaydı vardır. Kerima Filan’ın tespit ettiği üzere eser Alaybeg-zâde Muhammed Şevkî ibni İbrahim Hilmi Efendi tarafından Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesine şarh olarak vakf edilmiştir. Bu husus, *Mecmua*’daki vakıf kaydından tespit edilmiştir (Filan, 1999: XVII).

Molla Mustafa, şiirlerin ikisine kaside, üçüne ilahi, birine de gazel ismini vermiştir. Bir şiirinde de şair, dilberlerin vasıflarını sıralamıştır. Şiirlerdeki bazı mısraların üzeri çizilmiş altına yenisi yazılmıştır. Bazı

<sup>4</sup> Başeski, Yeniçeri Ocağı’nda orta veya bölük efrâdının en eski ve kıdemlilerine verilen addı. Bayraktarın bir derece altında idi. Bunların kadir ve itibarları, nüfuzları pek ziyâde idi (Pakalın, 1983: 163).

<sup>5</sup> Şiirleri tarafımıza gönderme lütfunda bulunan Sarayevö Devlet Üniversitesi Felsefe Fakültesi Öğretim Üyesi Prof.Dr. Kerima Filan’a teşekkür ederiz.

mısralar sayfanın boş yerlerine dikey olarak yazılmıştır.<sup>6</sup> Molla Mustafa, şiirlerinde “Şevkî” mahlasını kullanmıştır fakat kendisinin bu mahlası kullanmakta mütereddit olduğu da anlaşılmaktadır. Çünkü az sayıdaki bu şiirlerde mahlas olarak önce “Şevkî” yazılmış üstüne “Âşık” eklenmiş; bazılarında ise “Şevkî” çok belirgin bir şekilde yazılmıştır.<sup>7</sup> Yazdığı şiirlere bakıldığında, iki kasidenin tıpkı günlüklerindeki gibi sosyal olayları konu edindiği görülmüştür. Manzumelerinde nasihatnâme türünde görülebilecek ahlakî öğütlere yer veren Molla Mustafa, devrindeki sosyal ve ahlakî çözümlere çare niteliğinde sayılabilecek tavsiyelerde de bulunmuştur. Bunların yanında, bir şiirinde döneminin güzellik anlayışına ortaya koymak adına dilberlerin vücut özelliklerini fizyonomi (kıyafetnâme) bilimi bağlamında ele almıştır. Kaleme aldığı iki kaside de sosyal temalıdır. Birisinde 1176/1762-1763 yılında Viratnik’te görülen veba salgının Saraybosna’ya sıçramasıyla vuku bulan olumsuz olaylar ve ölümler konu edilmiş, tâundan ölenlerin şehit sayıldığına yönelik hadisten (Buhârî, 2004: 412, 449, 1867) iktibas yapılmıştır<sup>8</sup> ; diğer kasidede ise Buşatlı Mahmud Paşa isimli birisinin halka ettiği zulüm ve Âdil Paşa’nın padişahın fermanıya durumu kontrol altına alması anlatılmıştır. Ayrıca Molla Mustafa’nın, kasidelerde Viratnik, Taşhca, Hot Boğazı, Kos Ovası gibi yer isimlerine ve buralarda cereyan eden olaylara yer vermesi yazarın Saraybosna çevresindeki olayları takip ettiğinin bir göstergesidir. Yine, yazarın “Rumeli” kelimesini “Urumilü” şeklinde yazması Bosna Türkçesinin bir ağız özelliği olarak dikkat çekmektedir. İlahiler ise tasavvufi muhtevalıdır. Bunlar muhteva olarak, tarikat ehli olanlara nefslerini ıslah için tavsiyeler, Hakk’a ve Hz.Peygamber’e âşık olanların vasıfları, Hz.Hamza (ö. 3/625), Talha bin Ubeydullah (ö. 36/656), Veysel Karanî (ö. 37/657) gibi İslam büyüklerinin hayatlarına telmihler içermektedir.

## Sonuç

Osmanlı mutebâkisi Saraybosna’da doğmuş ve ömrü boyunca orada yaşamış âlim bir zât olan Molla Mustafa Başeski, elli yıl boyunca büyük bir gayretle, Saraybosna’da vuku bulan önemli gördüğü olayları, belki dikkatli olmayan bir gözün farketmeyeceği ayrıntıları günlüğüne kaydederken bu olaylardan bazılarını konu eden şiirler de kaleme almıştır. Söz konusu şiirler, ilk defa bu makalede gün yüzüne çıkmıştır. Molla Mustafa Başeski’nin gerek 1176/1762-1763 yılında Saraybosna’da yaşanan ve birçok insanın ölümüne sebep olan veba salgınına gerekse Buşatlı Mahmud Paşa isimli bir şahsın görevini kötüye kullanarak halka zulmetmeye başlamasından sonra padişahın emriyle duruma müdahale edilmesi gibi olaylara kasidelerinde yer vermesi, sadece edebiyatın değil farklı disiplinlerin de ihtiyaç duyduğu bilgileri ihtiva etmesi yönüyle dikkat çekicidir. Diğer şiirlerinde ise yaşadığı dönemin dinî-tasavvufi hayatına, mutasavvıf yönü de olan bir aydınının nefsi ıslah için nasihatlerine, dönemin güzellik anlayışına dair bilgileri bulmak mümkündür. Şunu da ifade etmek gerekir ki Molla Mustafa’nın şiirlerinin sanatsal yönü zayıftır. Kaleme aldığı şiirler, Bosnalı bir âlimin şahit olduğu tarihî ve sosyal olguları aktarmak için şiiri de tercih etmiş olması yönüyle önemlidir.

Bu çalışma sonunda, Molla Mustafa Başeski’nin nâsirliğinin yanında şairlik yönü de olan bir âlim olduğu, sahip olduğu edebî müktesebatla birlikte sonradan Türkçe öğrenmiş bir Saraybosnalı olarak bu dilde şiirler de yazabildiği ortaya konulmuştur. Bu sayede, Molla Mustafa Başeski ile ilgili yapılmış/yapılacak çalışmalara küçük bir katkı sunulmuştur.

## İlahî

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

<sup>6</sup> Bkz. Örnek-1

<sup>7</sup> Bkz. Tablo-1

<sup>8</sup> Faḥr-i ‘âlem söyledi maḥ‘ün şehiddir bi-gümân

1. Ey gönül var kahraman ol nefse ğalib olagör  
Nefsini mağlûb idenler eddiler şeytâmı ğor
2. Nefsini katl eylemek mümkün olur üç şey' ile  
Cû' u u'zlet kıllat-i nevm bu řalâĥdan olma dür
3. Nefs ile olan cihâd-ı ekber olunca sa'y gerek  
Ey gönül sen müflis olma it ticâret len tebür
4. Virme yol ye'cüc ile me'cuce sed lâzım durur  
Mehdî-i kuvvet olunca ref' olur fiş u fücür
5. Nefsini emmâre-i bi's-sü' olduğın anladın  
İmdi var şâlih 'amel kıl seyyi'e olma cesür
6. Ey gönül olma řaĥın nefsiñ esiri ĥâdimi  
Kâfire ger ser-fürü itseñ özinden gitdi nür
7. şevkıyâ ol nuş u pesende ibtidâ sen 'amil ol  
Tâ yunub kalmayınca naĥl okurlar yâ şabür (Mula Mustafa şevki Başeskija: 34a)

#### **Güft Kâtib Molla Muştafâ şâhib-i Kitâbu'ş-şevkı**

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Dilberi vaş eylerüz başdan başa  
Dört yiri aĥ ĥoř yer yaraşur ey paşa
2. Göz aĥı aĥ şıfr aĥ ten aĥ ola  
Hem daĥi dendân aĥ berrâk ola
3. Aĥmeri dört nesneli bilmek kerek  
Dil dudakla el yaĥaĥ öpmek kerek
4. Laĥm-i esnân surĥ-ı râbî' buldılar  
Başka dört şey'i kara makbül didiler
5. Müy u müjġân ebrü dideler siyâĥ  
Ĥüsni baĥ itdi bular bi-iřtibâĥ
6. Yaşşı dört şey'i pek güzellik gösterür  
'Add idelüm kim düzenlik gösterür
7. Cebhe çeşm sine nâfe bolluĥı  
Daĥi dört şey'in güzeldir řarlıĥı
8. Ağız ile burnuñ delüĥi ferc kulaĥ  
Daĥi dört nesne olur memduĥ ufâĥ
9. Burnıyla daĥi kulaĥ hem el ayâĥ

Ger bulursan böyle dilberlere bak (Mula Mustafa Şevki Bašeskija: 34b)

### İlahî

Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün

1. Afitâb-ı 'ışk dâim pişürür ham şeyleri  
Anuñ için 'âşık olan sevmez alçağ işleri
2. Mâsivâya iltifât itmez hemân pek zemm ider  
'ışk-ı ifrâţ eyleyenler virdiler müft başları
3. Kim kime 'âşık durur Hâk anları kavuşdurur  
(Hâkka vâşıl olmak ister isen akıt göz yaşları)<sup>9</sup>  
Hâk'a 'âşık ol dilâ dâim akıt göz yaşları
4. Hem dađi 'âşık olagör ol Resül-i Ekremé  
İttibâ' it hem çağır eş dostları kardaşları
5. Tâbi' olmak Hâzret-i Peygambere vâcib durur  
Bağ Muhammed Muştafâ'ya ittibâ' itmişleri
6. Hâmza vü Talha gibi 'ışka düşüb can virdiler  
'ışk ile Veysel Karânî kırdı cümle dişleri
7. Şevkiyâ sen iste tevfiğ ü hidâyet Rabbiden  
'ışk ile dâim olasin hem dađi yoldaşları (Mula Mustafa Şevki Bašeskija: 34a)

### İlahî

Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün

1. 'Ârif-i billâh olan kim buldı kimyâ kenzini  
Oldur a'ref kim ola esrâr-ı Hâk'ın mahzeni
2. Ey gönül vüs'ate kânde hiç nazîriñ yok durur  
Enbiyâ vü evliyâyâ sen de izle izini
3. Vağdet ikliminde dur hem merkezinden şaşmağıl  
Kirdiñ ol iklimde bülbül kargadan ört râzını
4. Gördiği işneyni ağvel aşlı yoğdır birdir ol  
Eynine bak ikilik yoğ Hâk'a dönder yüzini  
'Ayn u ğaynı berf-i âbi fark iden noğtaları  
Fefhem ammâ fehmi kâsır tozdan anlar kózını

<sup>9</sup> Mustafa Bašeski önce bu mısraı yazmış, sonra üzerini çizerek altındaki mısradaki karar kılmıştır.

5. řevkiyā sen ol muvaħhid baķma ħalkıñ cehline

Bilinür şiddıyla her şey<sup>c</sup> zehri biraķ yi balı (Mula Mustafa şevki Başeskija: 34b)

### Gazel

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. Dilim sūzān ciger biryān olalı sevdiğim sensin

Bu ħalem ħalkı bilsünler bu ħāli sevdiğim sensin

2. Ne mālım var ne enbāzım ne raġbet eylerim kāre

Dilim temyiz ider cānā ħelāli sevdiğim sensin

3. Ne dilberler gelüb geçdi siyeh gözli ħalem kaşlı

Ķasem itdüm beher ism-i celāli sevdiğim sensin

4. Ne mümkin 'ıřķına şabrelemek řābir katı azdır

Benim ol terk iden mülk-i 'ıyāli sevdiğim sensin

5. Ne ilk yaz ne baha sevdāsına dūřdüm ne ehem var

Cem'i ervāh ki misāķı alalı sevdiğim sensin

6. Bu yaz u kış bu eyyāmlar ķovar birbirini dā'im

Benim ħālim baña birdir cemāli sevdiğim sensin

7. Gel ey şevki cemāli sev ki 'ıřķdan bir niřāndır bu

Te'ařşuķdan benim beşizim şolalı sevdiğim sensin (Mula Mustafa şevki Başeskija: 34b)

### Ķaside

Fe<sup>c</sup> i lā tün (fā<sup>c</sup> i lā tün) fe<sup>c</sup> i lā tün fe<sup>c</sup> i lā tün fe<sup>c</sup> i lün (Fā<sup>c</sup> lün)

1. Baķ bizim şehr-i sarayda bir ħaber oldu 'ayān

Biñ daġı yüz yetmiş altı yıl başında nāgehān

2. Rüz-ı 'ālī hem muħarrem guresinde el-emān

Evvela Viratniķde zāhir oldu řā'ün bu zemān

3. Kābrikoġlı şaluh neden maş'ün gelüb öldi hemān

řoñra el-ħac Süleymān Kābrik ez ġazġāniyān

4. Der 'aķab ħaste olub 'ukbāya teslim itdi cān

Ba'zısı dir aşlı yoķdır ba'zısı dir yoķ yalān

5. Didiler kim olsa daġı itmeli bunı nihān

Kār u kesbimiz durur olur işimiz pek yaman

6. İlerü olacaġını ne bilür ins ü ne cān

Ķaķ Te'ālā ķullarını böyle ider imtiħān

### Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi  
Osmanaġa Mahallesi, Mürver Çiçeġi Sokak, No:14/8  
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714  
e-posta: editor@rumelide.com  
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

### Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies  
Osmanaġa Mahallesi, Mürver Çiçeġi Sokak, No:14/8  
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714  
e-mail: editor@rumelide.com,  
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616



7. İ'tikâdı sâlim olan aňlamaz hiç min filân  
Başladı kaçmak şehirden câhil ü nâdân olan
8. Şabriderse sâkin oluben kaldı hâlis müselmân  
Faħr-i 'âlem söyledi maḫ'ün şehiddir bi-gümân
9. Haħ kazâsından kaçır mı kim diye Allah Yedân  
Hem firâr iden kişiniň dinine olur ziyân
10. Kimseye ecel irişmez emr-i Yezdân olmadan  
Şübhe yokdır hâlîkñ mülki zemîn ü âsumân
11. Evvelâ yolşul gedâlar gitdi hikmet var hemân  
Haştalıkdan şehrimizde yaşlı pek az gitdi cân
12. Hem kaçan kim geçdi bir yıl daħi altı ay bil 'ayân  
Haştalıq şehri sarâyda oldu sâkin ol zemân
13. Daħi taħmînen didiler cümle on biñ gitdi cân  
Lâkin 'avdet itdi ḫâ'ün gitdi beş biñ soñradan
14. Hem temâm üç yıl içinde böyle oldu hâl-i şân  
Ġamm u hüzn-i girye oldu cümle insanda fiġân
15. Ey Şevkî kâtibiñ kaşdı du'adır ola dâim şâzmân  
Haħ Te'alâ saġ olanlara vire emnü'l-emân
16. Hem vefât idenlere raħmet idüb vire cinân  
Hağdimiz yok ebced ile târiħin kıлмақ beyân
17. Biz muħârin olmadıq üstâda kaldıq nâ-tüvân  
Târiħini biñ daħi yüz yetmiş altı kıl nişân
18. Bir du'â vardır dimişler oġu dâ'im bi'l-lisân  
Târiħi ebced hisâbınca dimiş şirîn-zebân
19. Târiħ içre bir 'aded zâ'iddür itme gümân  
Yâ hafıyye'l-elḫâf neccinâ mimmâ neħâf
20. Böylece bil bir misâfirhânedir işbu cihân  
Kondı göçdi bunca peyġamber ü şâhib-kırân
21. Gündeliġi de üçer meyyit olurdu hep nihân  
Tâ mürûr itdükde dört ay artdı ḫâ'ün hemân
22. İbtidâ Virâtniğ içinde bunca kızlar duħterân  
Hem daħi bunca sabîler öldi gitdi der cihân
23. Haħ te'alâ cümlemize şâfi'in kıla işân  
Şehriñ etrâfi sekiz ay kırdı soñra der-meyân (Mula Mustafa Şevki Bašeskija: 49a)

### Şaside

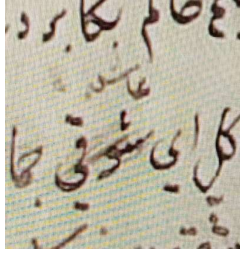
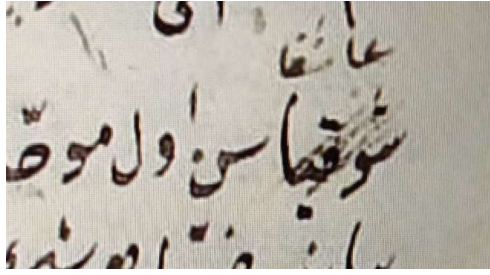
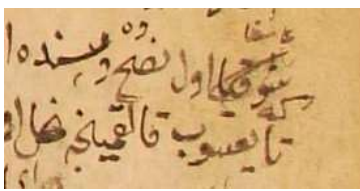
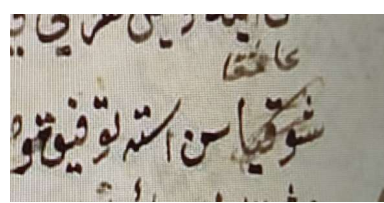
Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1. Çün Buřařlı nām virdi źulmü def iden benem  
Ba'zı mazlūmlar anı istediler kaldır źulem
2. İşbu şaşletle muhařķaķ kōrķdı andan gele nās  
Zulme meyl idenlere içdirdi zehri şolu řās  
Zehri nāhoř geldi bunlar şıleye itdi sülük  
Kizbi peydā eyleyüb ol didi oldım ben mülük
4. Dağı dağı çok yalan peydā olundu üstüne  
Didiler kim dağlı vardır pādiřāhıñ postına
5. Da'vet ile gitdiği yirler ahālī yazmadı  
Pādiřāha arz u i'lām saşte sōzler düzmedi
6. Didiler kim Taşlıca kuzāt ile şob şoludur  
Anlar anı da'vet itmez geldi řüsn řū řoludur
7. Altı kimse gelmiş iken on iki biñ didiler  
Ekşer nās şimdi şoğrı sōzlerini şaydılar
8. řođrılıķ aķ olmuş iken boyadılar şaraya  
Şaraladılar ka'at hem yolladılar saraya
9. Didiler şimdi şüsn bir arnāvud neyler bize  
Bundan esbaķ bir şabaşat itdiñiz sōyler bize
10. Çün sarāyda Taşlıca mektübını oķudılar  
Bī-tevaķķuf maşzar u i'lāma mührin urdılar
11. 'Askerimiz řāzır ammā emr ü fermān isterüz  
Bařdı řū mücārim sarāyı biz de dermān isterüz
12. Geldi i'lām pādiřāha bir iki yirden hemān  
Lalañız Mahmūd Pařanıñ oldı 'isyānı 'ayān
13. Pādiřāhdır ğaybı bilmez inandı hep sōzini  
Der-'akab fermān idüb ol basmasun yir yüzini
14. Pādiřāha cümle şalk sem'an ve řā'aten didiler  
Arnavudluķ dağı tabi' oluben yürüdiler
15. Gitdi 'asker berr ü başren şoğrı Maşmud Paşaya  
Cümle řalkıñ aķlı kesdi 'ömri yoķdır paşaya
16. Bunca biñ cellād ğörince cān 'azizdir şaçdı ol


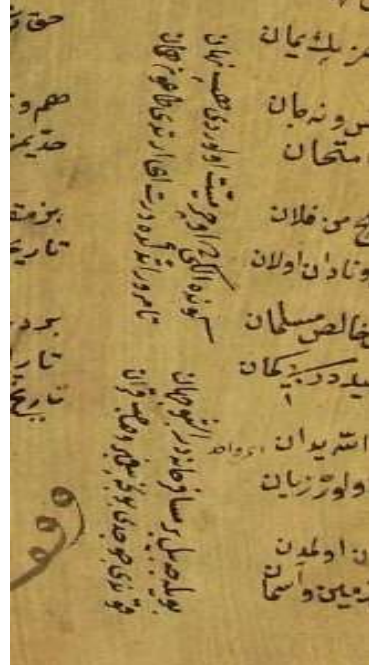
- Kodılar anı qahırlu qal'aya ol buldı yol
17. Nuşret-i Yezdān bilmez kâfir ehli dār-ı ħarb  
 Qudret-i qahhār ŧimdi gōrdi ehl-i ŧarq (u) garb
18. Bozdı taqdır-i ilāhi qullarıñ tedbirini  
 Ğālib itdi qullarından yūz biñ ūzre birini
19. On iki biñ ŧop atuldı İŧkōdra Qal'a ūstine  
 Dāima Ħağ nuşret-vār kendi ħāliş dostına
20. Bir qulımı Ħağ 'aziz itmek murād itse eger  
 Zilletin tedbir iden dā'im olur maħrūm meger
21. El-ħağ Allah zulmü sevmez zālimi mağlūb ider  
 Sū-i tedbir itdūrūr hem 'aqlunı meslūb ider
22. Kimseden Maħmūd Paşanıñ zulmü mesmū' olmadı  
 Bildi 'asker kendi zulmü āniñ için gūlmedi
23. Altı ay zarfında beş nevbet bozuldı 'askerī  
 Bir esiriz 'āqıbet iqrāra geldi her biri
24. İki kerre Ħoğ Boğazında perişān oldılar  
 İki ūç nevbet yūriyişinde hezimet buldılar
25. Qaçdı 'asker Kos Ovasından daħi bir kulleden  
 Qal'aya herkes qaçarmış qaçagelmiş cülleden
26. Urumilū paşası Aydoslu Çavuş oğluyla  
 ŧanki qardaş oldılar vanpīr ile vū gūl ile
27. Dūşdiler yağmaya ŧehriñ mālına vū cānına  
 Qasd idüb ŧuçsuz günāhsız Arnāvudlar qānına
28. Görmemiş idi Arnāvudlar böyle zulmi bir zemān  
 Qal'ada maħbūs Maħmūd maħşūre didiler el-emān
29. Nuşret olmaz zālime çık qal'adan Allah için  
 Bunları per ū perişān eyleyelüm ŧāh için
30. Frenk bed-renk dūşmeni güldürmeyelim işbu dem  
 Zulme rāzi olmayandan ref' olınsun ğamm u hemm
31. Pādīşāhıñ yüzini aq eyleyen 'Ādil Paşa  
 Dūşmeni ħōr u zelil olsun daħi biñler yaşa
32. Qal'adan çık ekşer nās sağluğundan ħazz ider  
 Pādīşāhlar mücrimi 'afveylemek 'ādet gider
33. Bosnada yek pāre insān Qara Maħmūdi sever

Zann olunur kırk adam yok istemiş ola sefer (Mula Mustafa şevki Başeskija: 54a-54b)

**Tablo-1:** Molla Mustafa Başeski'nin mahlas seğimindeki mütereddit tavrı. Vr.33a-33b.

**Örnek-1**

	
---	--

**Kaynakça**

- Ahmed Cevdet Paşa. (1980). *Mâ'rûzât*. İstanbul: Çağrı.
- Atçeriç-Todd, I. (2018). *Bosna'da Dervişler ve İslam: Müslüman Bosna Toplumunun Oluşumunda Tasavvufî Boyutlar* (H. Macić & Ö. Kobak, Çev.). İstanbul: Ketebe.
- Barkan, Ö. L. (1942). Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskan ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zâviyeler. *Vakıflar Dergisi*, 2, 279-386.
- Çeltik, H. (2004). *Divan Sahibi Rumeli Şairlerinin Şiir Dünyası* (Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Djurđjević, B. (1992). *Bosna-Hersek. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi: C. VI (ss. 297-305)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Filan, K. (1999). *Başeski Şevki Molla Mustafa Rûz-nâme Metin-Sözlük-İnceleme* (Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Filan, K. (2007). *Bosna Türkçesinin Söz Varlığı Üzerine Bazı Görüşler. II. Uluslararası Türk Dili Kurultayı (İhsan Doğramacı'ya Armağan)*, 312-323.
- Hacımeyliç, K. (2002). *Bosna'daki Türk Varlığı. İçinde Balkanlardaki Türk Kültürü'nün Dünü-Bugünü-Yarını. Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü*.
- İmam Buhârî. (2004). *Sahih-i Buhârî ve Tercemesi* (M. Sofuoğlu, Çev.). İstanbul: Ötüken.
- İnalçık, H. (1991). *Osmanlı Devletinin Kuruluş Sorunu*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, XV(26), 329-339.
- İsen, M. (1997). *Ötelerden Bir Ses*. Ankara: Akçağ.
- Kiel, M. (2009). *Sarı Saltuk. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi: C. XXXVI (s. 149)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi.
- Mula Mustafa Şevki Bašeskija. (1968). *Ljetopis (1746-1804)* (Mehmet Mujezinović, Ed.). Sarajevo: Veselin Masleša.
- Mula Mustafa Şevki Bašeskija. (t.y.). *Mecmû'a (7340)*.
- Öztuna, Y. (2006). *Avrupa Türkiyesi'ni Kaybımız/Rumeli'nin Elden Çıkışı*. İstanbul: Babıali Kültür.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (C. 1-1)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Pelidija, E. (2018). *Krallıktan Sancaklığa: Bosna'nın 1463 Yılında Fethi. İçinde Z. Kurşun, A. Usta, & E. Tonta Ak (Ed.), Düinden Bugüne Bosna-Hersek ve Aliya İzzetbegović Uluslararası Sempozyum Bildirileri*.
- Şimşirgil, A. (2019). *Osmanlı Gerçekleri Sorularla Osmanlı'yı Anlamak*. İstanbul: Timaş.
- Zirojević, O. (1990). *Günlük Yaşamda Dervişler (Mustafa Bašeski'nin Vekayinamesine Göre). İçinde V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi. Türk Tarih Kurumu Basımevi*.